

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.951:336.24.07

К. Е. Абдукадірова

orcid.org/0000-0002-3980-6357

*аспірантка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Академії праці, соціальних відносин і туризму*

МИТНИЙ СПІР ЯК ВИД ПРАВОВОГО СПОРУ

Постановка проблеми. Відсутність ясності й однозначності в розумінні змісту норм законодавства України з питань митної справи суб'єктами митних правовідносин провокує виникнення численних конфліктів. Як наслідок, різноманітні конфлікти у митній сфері є передумовою виникнення митних спорів та одним із найважливіших факторів, що негативно відображаються на стабільності правопорядку як основи розвитку суспільства та держави. З огляду на це, питання дослідження митного спору в галузі митного регулювання набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам різних публічно-правових спорів присвячені праці таких учених, як С.В. Бакуліна, В.М. Бевзенко, О.Й. Бучинський, С.В. Ківалов, О.С. Луніна, Н.Б. Писаренко, К.О. Тимошенко, Н.Є. Хлібороб та ін. Окремим питанням, пов'язаним із вивченням митних спорів, приділено увагу М.В. Калантай, Ю.В. Оніщиком, С.А. Попель, В.В. Решотою, М.М. Толстолуцькою та ін. Однак митний спір як вид правового спору досі не є досконало вивченим, що й зумовлює актуальність тематики дослідження.

Метою статті є визначення правової природи, сутності та структури митного спору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Етимологічно слово «спір» пояснюється як «взаємне прирікання, словесне (усне чи письмове) змагання, у якому кожна зі сторін відстоює власну думку, доводить свою правоту або взаємні претензії (як правило, у суді) на володіння будь-чим; словесне змагання (усне чи письмове), де кожна сторона, спростовуючи думку опонента, відстоює власну» [1, с. 163]. На думку В.В. Веннікової, етимологічний аспект спору існує у двох значеннях: а) сперечання, змагання, суперечка; б) домагання, вимагання чого-небудь у судовому порядку. Друге значення є похідним від першого. У першому міститься етимологічна сутність поняття спору. Ключовими для визначення спору є такі ознаки, як розбіжність думок, доведення їх до відома

протилегної сторони (усно чи письмово) з метою встановлення пріоритетності власної думки всупереч іншим [2, с. 764]. Отже, етимологічно категорія «спір» пов'язується з існуванням певних суперечностей, зіткненням протилегних інтересів, змаганням задля доведення своєї позиції [3, с. 24].

Поняття «спір» можна розглядати із соціологічного, економічного, логічного, філософського та правового поглядів. Ю.В. Божко звертає увагу на те, що необхідно розрізняти категорії «спір» та «правовий спір», оскільки з позиції права спір має значення лише тоді, коли в його основі лежать суб'єктивні права, юридичні обов'язки, законні інтереси, свободи, тобто те, що регулює право. В іншому разі спір не має значення для права, а право на нього жодним чином не реагує [4, с. 15]. Спір становить певну стадію розвитку конфлікту, спрямовану на його вирішення. Юридичний зміст правового спору як матеріально-правового охоронного правовідношення утворюють відповідні права сторін конфлікту заявляти вимоги та заперечення на захист своїх суб'єктивних прав та законних інтересів у цьому правовідношенні [4, с. 18].

На думку Н.А. Чечіної, правовий спір означає різні види перешкод, опір, перепони до здійснення права, а також таку поведінку зобов'язаних осіб, яка створює невпевненість, невизначеність, невідомість і сумніви в реалізації права або невизначеність у змісті або обсязі правовідносин [5, с. 14]. Є.Б. Лупарев під правовим спором розуміє тип правових відносин, який характеризується наявністю суперечностей сторін, які були викликані конфліктом інтересів або незбіжністю поглядів на законність та обґрунтованість дій суб'єктів правовідносин [6, с. 50]. С.В. Ківалов визначає правовий спір як форму об'єктивації юридичного конфлікту. Аспектом такої об'єктивації є офіційне звернення до юрисдикційного органу [7, с. 8]. За визначенням О. Бачерікова, правовий спір – це вид юридичної справи, в якій задоволення вповноваженим органом вимог однієї сторони виключає задоволення вимог іншої [8, с. 15]. Про

правовий спір можна вести мову лише тоді, коли суперечність інтересів сторін досягає тієї межі загострення, в якому воно виявляється, як мінімум, у волевиявленні однієї зі сторін щодо захисту своїх прав або охоронюваних законом інтересів. Тому сутністю правового спору є конфлікт про права та обов'язки або інтереси, що охороняються законом, як стверджує Т.А. Сігасва [9, с. 22].

У юридичній літературі виділяють правові спори у сфері публічного та приватного права (залежно від поділу системи права на приватне та публічне) [10, с. 21]. С.В. Ківалов зазначає, що встановлення того, має спір публічно-правовий чи приватно-правовий характер, можливе лише з урахуванням суті правовідносин, які породжують правовий спір. Так, одним із критеріїв для визначення характеру спору є його нормативне підґрунтя: якщо сторони до виникнення спору перебували у відносинах, що регламентуються публічним правом, то і сам спір має публічно-правовий характер. Водночас цей критерій не можна вважати визначальним, оскільки існує багато спорів, учасники яких перебувають одночасно у публічно-правових та приватноправових відносинах [11, с. 10]. Для розмежування публічно-правових та приватно-правових спорів можна користуватися системою, яка складається з таких критеріїв, як наявність суб'єкта владних повноважень як сторони правовідносин, із яких виникає спір; публічно-управлінська діяльність суб'єкта владних повноважень у наведених відносинах, яка є предметом спору; наявність «публічного інтересу» територіальної громади або держави і вирішення спору [11, с. 11]. Забезпечення публічного інтересу – це забезпечення інтересу держави та її вповноважених органів, а забезпечення приватного інтересу – це права та інтереси особи. Характерною рисою відносин, які становлять предмет публічно-правового регулювання, є те, що одним із учасників таких відносин є держава, її представник або інший носій владних повноважень, які діють із метою задоволення публічних інтересів [12, с. 445].

Відповідно до ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України публічно-правовий спір – це спір, у якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, зокрема й на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку з виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке вповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку з наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої осо-

би [13]. Н.С. Хлібороб стверджує, що критеріями розмежування публічно-правових і приватноправових спорів є: 1) зміст правовідносин, із яких виник спір; 2) предмет та підстави спору; 3) суб'єкти правового спору [14, с. 10].

Зважаючи на викладене, для з'ясування сутності та правової природи митного спору необхідно визначити юридичну природу митних правовідносин. За своїм змістом митні правовідносини засновані на принципах владності і підпорядкування, їм властивий публічно-правовий характер. Це зумовлено характером повноважень митних органів, а також тим, що у їх діяльності переважають державні, а не приватні інтереси. З огляду на це, митні правовідносини є різновидом публічних і їм властиві ознаки останніх [15, с. 144]. Ю.В. Оніщик зазначає, що митні правовідносини – це врегульовані нормами різної галузевої належності суспільні відносини, засновані на принципах владності і підпорядкування, що виникають у процесі або щодо переміщення предметів через митний кордон України [16, с. 11]. Зважаючи на це, можна констатувати, що митний спір є видом публічно-правового спору.

Ю.В. Оніщик та М.М. Толстолуцька митний спір визначають як публічно-правовий спір, викликаний наявністю митного конфлікту стосовно взаємних прав та обов'язків між владними та підвладними суб'єктами митних відносин щодо застосування чи порушення норм законодавства України з питань митної справи, що вирішується в адміністративному та/або судовому порядку. До специфічних особливостей митних спорів вони зараховують такі: митним є спір, який впливає з митних правовідносин; обов'язковими суб'єктами митного спору є митні органи та їх посадові особи та фізична чи юридична особа, яка переміщує предмети через митний кордон; наявність між суб'єктами митних правовідносин митного конфлікту; предметом митного спору є суб'єктивні права та обов'язки учасників митних правовідносин [17, с. 117].

Для характеристики митного спору як цілісного явища слід розглянути його структуру, що дозволить сформувати більш повне уявлення про митний спір як правову категорію. Елементами структури митного спору є суб'єкти (сторони), предмет та підстави. Предметом митного спору є суб'єктивні права учасників митних відносин. На наш погляд, звуженим є розуміння предмета митного спору як протиправної поведінки (рішення, дії, бездіяльності) митного органу, оскільки порушене суб'єктивне право становить предмет не митного спору, а захисту в юрисдикційному органі. Підстави митного спору – це сукупність юридичних фактів, що свідчать про переконання однієї зі сторін про порушення її прав та існування обґрунтованих вимог щодо їх захисту. Такими

підставами є: порушення законодавства України з питань митної справи одним із суб'єктів митних правовідносин; звернення зацікавленої сторони до митного або судового органу; прийняття митним або судовим органом звернення до розгляду. Специфікою суб'єктного складу митного спору є наявність у ньому, з одного боку, фізичної чи юридичної особи, яка переміщує предмети через митний кордон України і якій дійсно або ймовірно належать спірні права, а з іншого – суб'єкт владних повноважень, митний орган, який безпосередньо здійснює митну справу.

Необхідно зазначити, що рішення, дії або бездіяльність митних органів або їх посадових осіб можуть бути оскаржені в досудовому або судовому порядку (відповідно до Глави 4 Митного кодексу України) [18]. Адміністративний порядок вирішення митного спору полягає у можливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів або їх посадових осіб до митного органу (посадової особи) вищого рівня шляхом подання відповідної скарги. Судовий порядок вирішення митних спорів здійснюється в межах адміністративного судочинства [18]. Отже, митному спору як виду правового спору властиве спеціальне правове регулювання та особливий порядок розгляду і вирішення спорів, пов'язаних із переміщенням предметів через митний кордон України.

Висновки. За своєю правовою природою митний спір є видом публічно-правового. Митний спір – це публічно-правовий спір, що виникає між учасниками митних відносин у зв'язку з порушенням, застосуванням чи тлумаченням норм законодавства України з питань митної справи. Митний спір виникає з митних відносин. Підставами митного спору є юридичні факти, з наявністю яких законодавство України з питань митної справи пов'язує можливість виникнення, зміни або припинення прав, свобод, законних інтересів у суб'єктів митного спору. Предметом митного спору є суб'єктивні права учасників митних відносин. Суб'єктами митного спору є митні органи та їх посадові особи та фізична чи юридична особа, яка переміщує предмети через митний кордон України. Митний спір характеризується спеціальним правовим регулюванням та особливим порядком розгляду і вирішення спорів у сфері митних відносин.

Література

1. Клэандров М.И. Доарбитражный порядок защиты хозяйственных прав. Душанбе: ДОНИИ, 1984. 164 с.
2. Веннікова В.В. Загальна характеристика поняття правового спору та його особливості у праві соціального забезпечення. *Правова доктрина основа формування правової системи держави*: матеріали Міжнародних наук. практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятого моногр. «Правова доктрина України» (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.). Харків, 2013. С. 763–766.

3. Бучинський О.Й. Застосування практики Європейського суду з прав людини під час вирішення податкових спорів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. 192 с.

4. Божко Ю.В. Правові аспекти розгляду податкових спорів в адміністративному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 214 с.

5. Чечина Н.А. Норма права и судебное решение. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1961. 78 с.

6. Лупарев Е.Б. Понятие и признаки административно-правового спора. *Журнал российского права*. 2002. № 2. С. 44–51.

7. Ківалов С.В. Выборчий спір як різновид публічно-правового спору. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. Т. 10. С. 7–19.

8. Бачеріков О.В. Адміністративне судочинство у справах, пов'язаних із виборчим процесом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. О., 2011. 21 с.

9. Сигаева Т.А. Подходы к определению сущности правового спора. *Евразийский юридический журнал*. 2010. № 1 (20). С. 19–22.

10. Толстолуцька М.М. Митний спір як предмет адміністративного судочинства. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 2. С. 19–26.

11. Ківалов С.В. Выборчий спір як різновид публічно-правового спору. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. Т. 10. С. 7–19.

12. Сьоміна В.А. Адміністративно-правовий спір: сутність та зміст. *Право і управління*. 2011. № 1. С. 440–451.

13. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.12.2020).

14. Хлібороб Н.Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2012. 22 с.

15. Оніщик Ю.В. Митні правовідносини: поняття, ознаки, види. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2012. № 1 (56). С. 142–147.

16. Оніщик Ю.В. Правове регулювання митних відносин в Україні та в країнах Європейського Союзу: фінансово-правовий аспект : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 44 с.

17. Оніщик Ю.В., Толстолуцька М.М. Правова ідентифікація дефініції «митний спір». *Правові новели*. 2019. № 9. С. 114–119.

18. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 18.12.2020).

Анотація

Абдукадірова К. Е. Митний спір як вид правового спору. – Стаття.

Статтю присвячено визначенню правової природи, сутності та структури митного спору.

Установлено, що етимологічно категорія «спір» пов'язується з існуванням певних суперечностей, зіткненням протилежно направлених інтересів, змаганням задля доведення своєї позиції. Зазначено, що поняття «спір» можна розглядати із соціологічного, економічного, логічного, філософського та правового поглядів.

Зауважено, що сутністю правового спору є конфлікт про права та обов'язки або інтереси, що охороняються законом. Наголошено, що у юридичній літературі виділяють правові спори у сфері публічного та приватного права (залежно від поділу системи права на приватне та публічне право).

Зважаючи на те, що за своїм змістом митні правовідносини засновані на принципах владності і підпорядкування, їм властивий публічно-правовий характер і вони є різновидом публічних відносин, констатовано, що митний спір є видом публічно-правового спору.

Визначено, що елементами структури митного спору є суб'єкти, предмет та підстави. Предметом митного спору є суб'єктивні права учасників митних відносин. Підставами митного спору є сукупність юридичних фактів, що свідчать про переконання однієї зі сторін про порушення її прав та існування обґрунтованих вимог щодо їх захисту. Такими підставами є: порушення законодавства України з питань митної справи одним із суб'єктів митних правовідносин; звернення зацікавленої сторони до митного або судового органу; прийняття митним або судовим органом звернення до розгляду. Специфікою суб'єктного складу митного спору є наявність у ньому, з одного боку, фізичної чи юридичної особи, яка переміщує предмети через митний кордон України і якій дійсно або ймовірно належать спірні права, а з іншого – суб'єкт владних повноважень, митний орган, який безпосередньо здійснює митну справу.

Запропоновано під митним спором розуміти публічно-правовий спір, що виникає між учасниками митних відносин у зв'язку з порушенням, застосуванням чи тлумаченням норм законодавства України з питань митної справи.

Зроблено висновок, що митний спір виникає з митних відносин та характеризується спеціальним правовим регулюванням, а також особливим порядком розгляду і вирішення спорів у сфері митних відносин.

Ключові слова: митний спір, митні правовідносини, публічно-правовий спір, суб'єкти митних правовідносин, правовий спір, митне регулювання.

Summary

Abdukadirova K. E. Customs dispute as a type of legal dispute. – Article.

The article is devoted to determining the legal nature, nature and structure of the customs dispute.

It is established that etymologically the category “dispute” is associated with the existence of certain contradictions, clashes of opposing interests, competition to prove their position. It is noted that the concept of “dispute” can be considered from a sociological, economic, logical, philosophical and legal point of view. It is noted that the essence of a legal dispute is a conflict of rights and obligations or interests protected by law. It is emphasized that in the legal literature, depending on the division of the legal system into private law and public law, there are legal disputes in the field of public law and in the field of private law.

Given that the content of customs relations is based on the principles of authority and subordination, they have a public law character and they are a kind of public relations, it is stated that the customs dispute is a kind of public law dispute.

It is determined that the elements of the structure of the customs dispute are: subjects, subject and grounds. The subject of the customs dispute is the subjective rights of the participants in the customs relations. The grounds of a customs dispute are a set of legal facts that indicate the belief of one of the parties about the violation of its rights and the existence of reasonable requirements for their protection. Such grounds are: violation of the legislation of Ukraine on customs matters by one of the subjects of customs relations; appeal of the interested party to the customs or judicial body; acceptance by the customs or judicial authority of the appeal for consideration. The specificity of the subject composition of the customs dispute is the presence in it, on the one hand, a natural or legal person who carry out actions to move objects across the customs border of Ukraine and who really or likely owns the disputed rights, and on the other – the subject of power, customs authority that directly carries out the customs case.

It is proposed to understand a customs dispute as a public-law dispute that arises between the parties to customs relations connection with the violation, application or interpretation of the legislation of Ukraine on customs matters.

It is concluded that the customs dispute arises from customs relations and is characterized by special legal regulation, as well as a special procedure for consideration and resolution of disputes in the field of customs relations.

Key words: customs dispute, customs legal relations, public law dispute, subjects of customs legal relations, legal dispute, customs regulation.